

Prantner Zoltán:

A Dél-Jemeni Népi Köztársaság véres hajnala:

Nacionalista szervezetek harca a megalakuló állam vezető tisztségeiért

Az 1960-as évek elején függetlenségi harc robbant ki az addig brit megszállás alatt álló Dél-Arábia felszabadítására. 1967-re már bizonyossá vált, hogy Nagy-Britannia feladja a térségben addig betöltött pozícióit, kérdéses volt azonban, hogy a létrejövő Dél-Jemeni Népi Köztársaság vezető pozícióit az egymással gyakorlatilag polgárháborút folytató NLF, vagy FLOSY fogja megszerezni. A tanulmány célja, hogy bemutassa ezt a harcot az 1967. november 30-i függetlenség elnyerését megelőző hónapokban.

A két Jemen 1990. május 22-én bekövetkezett egyesítése előtt a Dél-Jemeni Népi Köztársaság nevet viselő déli rész volt az egyetlen marxistának tekinthető állam az arab világban. E politikai irányvonal kialakulásának vizsgálatához egészen az önálló állam létrejöttét megelőző függetlenségi küzdelemhez kell visszanyúlnunk, amely 1967 novemberéig húzódtott el, s csak Nagy-Britannia kivonulása és a Dél-Jemeni Népi Köztársaság létrejöttét vetett annak végét. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a harc során nem voltak egységesek az angolokkal szembenálló nacionalista mozgalmak, mind a kitűzött célok, mind az alkalmazott eszközök tekintetében alapvető különbségek voltak közöttük. A tanulmány célja, hogy a nacionalista csoportosulások létrejöttének rövid ismertetése után a magyar levéltári források és a nemzetközi szakirodalom tükrében felvázolja azokat a kül- és belpolitikai tényezőket és eseményeket, amelyek lehetővé tették a marxista elveket valló NLF számára a kormányalakítást az ország függetlenségének megadása után.

* A tanulmány alapjául szolgáló előadás a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Kar, Nemzetközi Kapcsolatok Tanszéke, illetve az ELTE Jogi Karán működő MTA-ELTE NATO Információs és Kutatóközpont által „Az iszlám világ a modern korban” címmel PhD-hallgatók számára rendezett konferencián hangzott el (2004. október 15.) Prantner Zoltán az előadás megtartásának idején a Szegedi Tudományegyetem Mediterrán Tanulmányok Központjának elsőéves PhD-hallgatója volt. Kutatási területe a jemeni-magyar kapcsolatok története.

Rövid történelmi áttekintés

Jemenben 879 és 1962 között egyazon dinasztia uralkodott, igaz, uralmuk idővel egyre kisebb területre terjedt ki.¹ Hatalmuk csökkenése egybeesett a britek megjelenésével, akik a jemeni királyságtól időközben önállóságot szerzett, az ország déli részén fekvő szultanátusokból, emirátusokból, Áden központtal befolyási övezetet hoztak létre. Az angolok pozíciójuk megszilárdítása érdekében biztonsági kordont vontak a város köré; a környező kis szultanátusok, sejkések és emirátusok uralkodóival szerződéses viszonyt alakítottak ki.

A britek által nem ellenőrzött északi területekre az oszmánok 1849-ben ismét visszatértek, elűzve az uralkodócsaládot. Hatalmukat azonban nem tudták szilárdan biztosítani, ebben szerepe volt a hegyekbe visszavonult jemeni imámok² által irányított megújuló lázadásoknak és az angolokkal folytatott határösszeecsapásoknak.

Az I. világháború után az oszmánok elhagyták Jemen területét, helyüket az ellenállásból visszatérő jemeni uralkodó vette át, aki uralma biztosítása érdekében országát teljesen izolálta a külvilágtól, (az elszigeteltségnek csak az 1962 szeptemberi forradalom tudott véget vetni) külpolitikájában pedig következetesen törekedett arra, hogy az angol irányítás alatt álló déli régiókra benyújtott igényét elismerjék.

Az 1956-os szuezi háború után Nagy-Britannia kénytelen volt feladni egyiptomi pozícióit, csapatait elsősorban Ádenbe irányította át, ahol 1959 februárjában létrehozták a Dél-Arábiai Föderációt azzal a céllal, hogy egy államban egyesítsék a térséget. A folyamatot Áden

¹ A mélyen vallásos Jahja ibn Husszein ibn Kászim ar-Rázi 879-ben alapította meg azt a dinasztia, amely 1962. szeptember 26-ig folyamatosan uralkodott olykor csak az ország adott része, olykor egésze felett. Az állam 1636-1849 – az első két oszmán hadjárat – között virágzott a kávékereskedelemnek köszönhetően, határai a déli Hadramauttól egészen az északi Aszíríg húzódtak. A 18. század elején a központi hatalom meggyengülését a délen elterülő Lahdzs szultánja kihasználta és kinyilvánította függetlenségét. A jemeni uralkodó ezzel elvesztette az Áden és az Arab-tenger partvidéke felett gyakorolt addigi uralmát, és ez képezte annak a folyamatnak a kiindulópontját is, amely végül többek között a két Jemen létrejöttéhez vezetett.

² A kifejezés leggyakrabban a vallási vezetőt jelölte a mecsetben. Mivel azonban az iszlám vallásnál nem alakult ki papság, így ez a kifejezés értelmét tekintve nem volt azonos a kereszténység esetében meglévő lelképásztorsági tisztséggel. Minden esetben, ha három, vagy annál több muzulmán összegyűlt imádkozni, imámot választottak maguk közül, aki a közös imádságot vezette. Ettől a jelentéstől elvonatkoztatva azonban a teológiai rendszer, vagy az iszlám iskola követői ugyancsak használták ezt a kifejezést a 'mohamedánok vezetője' értelemben is. A címet utóbbi értelmében többnyire a muszlim vallás síta ágának követői alkalmazták, akik számára a világi és szakrális hatalmat egy személyben egyesítő imám vezető, követendő példa volt alattvalói előtt. Egy 11. századi kinyilatkoztatás szerint ugyanis „az imámatus ahhoz az életerejében levő, szellemileg és testileg egészséges férfhoz tartozik, aki a Próféta lányának, Fatimának és Alinak a leszármazottja, aki a legbölcsebb a vallási kérdésekben és legbátrabb a csatában, szülei törvényes leszármazottja, aki alkalmas a kormányzásra, aki becsületes, nagylelkű és vallásos, illetve aki kardjának pengéjével nyeri el az imámátust.“ Boxhall, P. G.: The Yemen – background to recent events, *Army Quarterly & Defence Journal*, 88. July, 1964. p. 203; Ingrams, Harold: *The Yemen, Imam, Rulers & Revolution*, London, 1963. p. 154.

csatlakozása zárta le 1962 szeptemberében. Az ebben az évben kiadott Brit Fehér Könyv deklarálta, hogy London továbbra is fenn kívánja tartani jelenlétét Ádenben.

Egy nappal az Áden csatlakozását kimondó szavazást követően azonban forradalom tört ki Észak-Jemenben, és a felkelők megalapították a Jemeni Arab Köztársaságot. A puccs során nem sikerült megölni Mohamed al-Badr észak-jemeni uralkodót, aki előbb az északi hegyekbe menekült, majd polgárháborút robbantott ki szaúd-arábiai és angol támogatással. A köztársaságiak az Egyesült Arab Köztársaságtól (ez gyakorlatilag a forradalom mögött álló Egyiptomot jelentette)³ kértek és kaptak katonai támogatást az al-Badr mögé felsorakozó royalistákkal vívott harchoz.

Az északon lezajlott forradalom és az egyiptomi beavatkozás hatására mind erélyesebben mutatkoztak meg a nacionalista törekvések és a köztársasági eszmék a brit irányítás alatt álló déli területeken is, amelyek előbb zavargásokhoz, majd 1963 októberében nyílt felkelés kirobbanásához vezettek.

A fegyveres harc kibontakozása (1963–1965) és kísérlet a nacionalista mozgalmak egyesítésére (a FLOSY megalakulása, 1966)

A harcok 1967 novemberéig húzódtak el, s csak Nagy-Britannia kivonulása és a Dél-Jemeni Népi Köztársaság létrejötte vetett véget nekik. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy - amint az az alábbi elemzésből is érzékletes - hogy a küzdelem során nem voltak egységesek az angolokkal szembenálló nacionalista mozgalmak, mind a kitűzött célok, mind az alkalmazott eszközök tekintetében alapvető különbségek vehetők észre. A vetélkedés az új állam vezető tisztségeiért odáig vezetett, hogy ezek a szervezetek – különösen a FLOSY (Front for the Liberation of Occupied South Yemen – Megszállt Dél-Jemen Felszabadítási Frontja) és az NLF (National Liberation Front – Nemzeti Felszabadítási Front) – a brit kivonulás előtt már véres polgárháborút vívtak egymással.

³ Az Egyesült Arab Köztársaság (EAK) 1958. február 5-én alakult meg Egyiptom és Szíria egyesülésének köszönhetően. Létrejöttében fontos szerepet játszott az Egyiptom által hirdetett pánarabista gondolat; az új államot egy jövődöbéli pánarab államszövetség első lépésének tekintették. Március 8-án csatlakozott az unióhoz a monarchista Jemen is, ám más arab ország már nem követte példáját. Szíriában az egyesülést követően széles körű visszatetszést váltott ki a Gamal Abdel Nasszer elnök által folytatott erőteljes egyiptomizálási politika, amelynek hatására végül katonai puccs zajlott le Damaszkuszban. Az új katonai vezetés 1961. szeptember 28-án bejelentette az ország kiválását az EAK-ból. Jemen uralkodója még ez év decemberében versben (!) bírálta az Egyiptom által támogatott arab szocializmus gondolatát, és gúnyt űzött Nasszer elnök személyéből, melynek következtében

A dél-jemeni nacionalista mozgalmak 1963-ban három szervezet, a SAL (South Arabian League – Dél-Arábiai Liga), a PSP (People’s Socialist Party – Szocialista Néppárt) és az NLF körül csoportosultak.⁴ Az NLF politikai céljai megvalósítására kizárólag a fegyveres harcot tekintette a járható útnak, ezért 1963. október 14-én forradalmat robbantott ki az Ádentől északra elterülő, a Jemeni Arab Köztársasággal határos Radfán-hegységben. A felkelés jeladás volt a britek és a velük együttműködő őslakosság elleni hadjáratra, amely hat hónappal később átterjedt Ádenre is.

Ebben az időszakban a másik két szervezet nem vett részt a fegyveres harcokban, hanem politikai eszközökkel próbáltak nyomást gyakorolni a brit gyarmati hatóságokra. Követelték, hogy Nagy-Britannia ismerje el őket tárgyalópartnernek a terület jövőjéről döntő tárgyalásokon, vonják ki az angol csapatokat és számolják fel katonai támaszpontjaikat, menesszék a Dél-Arábiai Föderáció kormányát, biztosítsák a politikai emigránsok visszatérését, majd azt követően tartsanak szabad választásokat.

Nagy-Britannia 1964-ben konferenciát hívott össze Londonban, hogy kitűzzék Áden és a Föderáció függetlenedésének dátumát. A megbeszélések eredményeképpen július elején bejelentették, hogy Nagy-Britannia 1968-ra biztosítja a Föderáció önállóságát, ugyanakkor azt követően is aktív szerepet kíván játszani annak védelmében, és továbbra is fenn kívánja tartani ádeni katonai bázisát. A bejelentés hatására felerősödött az észak-jemeni konfliktusban főszerepet vállaló Egyiptom törekvése a különböző dél-jemeni nacionalista mozgalmak egyesítésére.⁵ 1964 júliusának elején a fegyveres harcot kezdetben ellenző két szervezet, a PSP

december 26-án utóbbi egyoldalúan felmondta a Jemennel kötött szövetséget. Annak ellenére, hogy Egyiptom egyedül maradt, az Egyesült Arab Köztársaság elnevezést egészen 1971-ig alkalmazták az ország megnevezésére.

⁴ A SAL-t 1951-ben hozták létre. Főleg a társadalom felsőbb rétegéhez tartozó, mérsékelt politikai irányvonalat valló személyeket tömörítette magába, külpolitikai téren pedig Szaúd-Arábia pártfogását élvezte. Programjában az 1962 júniusában alapított, a különböző munkavállalói érdekképviseleteket tömörítő Ádeni Szakszervezeti Szövetség politikai pártjaként funkcionál, és emiatt elsősorban Ádenben nagy népszerűségnek örvendő PSP-hez hasonlóan a brit kivonulásért és a két Jemen egyesüléséért küzdött. Utóbbi tevékenysége nemcsak az EAK-ban, hanem még a brit Munkáspártban is elismerésre lelt. Az NLF 1963 júniusában jött létre Kahtán Mohamed as-Saabi vezetése alatt a köztársasági Szanaában. Célkitűzéseiben az előbbi két szervezethez képest a radikális marxista-leninista álláspontot vallotta; az angolok kiűzése és a két Jemen egyesülése mellett forradalmat is akart, mellyel a Dél-Arábiai Föderáció uralkodóit és a kapitalistának tekintett személyeket kívánta elűzni a térségből. Híveinek többsége a hegyvidékek törzsi harcosaiból került ki, valamint ekkor élvezték a megdőntött monarchia Dél-Jemenre vonatkozó igényével fellépő Jemeni Arab Köztársaság az EAK támogatását is. A három mozgalomról részletesebben lásd még: Dresch, Paul: *A History of Modern Yemen*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, p. 91; Halliday, Fred: *Arabia Without Sultans*, Penguin Books LTD, Harmondsworth, 1974, pp. 189–195; Kour, Z. H.: *The States of Arabia*, Vikas Publishing House PVT LTD, New Delhi, 1991. p. 97; Stookey, Robert W.: *South Yemen, A Marxist Republic in Arabia*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1982. pp. 61–62.

⁵ A különböző nacionalista irányzatoknak egy, Kairó ellenőrzése alatt álló szervezetben való egyesítése lehetővé tette volna Nasszernek, hogy irányítása alatt tartsa a Föderáció területén zajló küzdelmet, majd a britek távozása után arab egység és haladás nevében fellépő nasszerista csoport hatalomra kerülését biztosítsa. Ezt követően „Arab Felszabadítási Mozgalmat” hoztak volna létre, mely forradalmat robbantott volna ki a félsziget többi államaiban is. Győzelmük esetén a térség olajmezői gyakorlatilag egyiptomi befolyás alá kerültek volna, melyeket Nasszer egyfelől

és a SAL tárgyalásokat folytatott Kairóban ebben az ügyben, az NLF azonban visszautasította a megbeszéléseken való részvételt.

Az 1965 márciusában ugyancsak az egyiptomi fővárosban megtartott második PSP–SAL konferencián a két szervezet egybeolvasztásáról döntöttek, amely immár OLOS (Organisation for the Liberation of the Occupied South – Megszállt Dél Felszabadításának Szervezete) néven kinyilvánította, hogy a brit gyarmati uralomnak csakis fegyveres harccal lehet véget vetni. Egyúttal ismét hiábavaló kísérletek történtek arra, hogy „renitenskedő” NLF vezetőjét, Kahtán Mohamed as-Saabit rávegyék az új szervezethez való csatlakozásra.⁶

Az NLF riválisaként létrejött OLOS azonban nem bizonyult hatékony gerilla-szervezetnek. Tevékenységét a Kairóban kiadott direktívák szabták meg, működését pedig egyértelműen a Kairó által nyújtott anyagi és fegyveres támogatás tette lehetővé, ezért az NLF azt nasszerista kreatúrának, nem pedig a dél-jemeni nép képviselőjének tekintette. Az OLOS-nak széles támogatóbázist sem sikerült kiépítenie a lakosság körében, míg a szuverenitását hangsúlyozó NLF népszerűsége folyamatosan növekedett.⁷

Az OLOS eredménytelensége és az NLF sikere, a két szervezet rivalizálása, valamint az NLF részéről mind gyakrabban megfogalmazódó Nasszer-ellenes kritika lépéskényszert eredményezett Egyiptom részéről. Az NLF nyolcfős vezetőségének három tagját Kairóba rendelték, ahol az egyiptomi vezetés egyértelműen tudtukra adta: ha nem csatlakoznak az OLOS-hoz, az egyet jelent az addigi egyiptomi támogatás azonnali leállításával. A nyomásgyakorlás sikeres volt, a szervezet 1966. január 13-án jelentette be, hogy társul az egységsszervezethez. Az egyesülés azonban ismét felszínre hozta a résztvevő csoportok, illetve az őket dotáló országok közötti politikai-világnézeti ellentéteket. A konzervatív Szaúd-Arábia, illetve az általa támogatott SAL nem volt hajlandó együttműködni a marxista NLF-fel, így az előbbi kilépett az OLOS-ból. Az NLF–PSP alkotta szervezet ezt követően a FLOS elnevezést vette fel.⁸

politikai fegyverként alkalmazott volna a Nyugattal szemben, másfelől finanszírozni tudta volna országa gazdasági fejlesztését. Rahmy, Ali Abdel Rahman: *The Egyptian Policy in the Arab World: Intervention in Yemen 1962–1967*, University Press of America, Washington, 1983, pp. 189–190.

⁶ A meggyőzés része volt a meghívó egyiptomi fél állandó nyomásgyakorlása és a kuvaitiak által as-Saabinak felajánlott 80000 dollár. Halliday: *Arabia Without Sultans*, p. 210.

⁷ Az OLOS kudarcát mutatja, hogy szakadás következett be a legfőbb támogatójának számító Ádeni Szakszervezeti Szövetségen belül és a kiváló ipari szakszervezetek az NLF-hez csatlakoztak. Utóbbi ezzel szemben létrehozta még az Arab Nők Egyletét, illetve szoros kapcsolatokat épített ki az általános és középiskolákkal, a hadsereggel, valamint a rendőrséggel. Halliday: *Arabia Without Sultans*, pp. 210–211.

⁸ A SAL ezt követően önállóan tevékenykedett 1967. őszén bekövetkezett feloszlataáig. Halliday: *Arabia Without Sultans*, p. 211; Kour: i.m. pp. 97–98; Ledger, David: *Shifting Sands, The British in South Arabia*, Peninsular Publishing, London, 1983, pp. 68–69.

Az egység azonban nem hozta meg a várt eredményeket. Az NLF számos egysége megtagadta a FLOSY-val való együttműködést, s a viszonyt csak tovább mérgezte, amikor márciusban Kairóba rendelték az ellenszegülő vezetőket, ahol a további viták megelőzése érdekében házi őrizetbe helyezték őket. Ezt követően a két csoport kompromisszumra hajlandó képviselői 1966 júliusában és augusztusában Alexandriában folytattak tárgyalásokat, a megbeszélések eredményeképpen megszületett egyezményben pedig deklarálták, hogy a teljes NLF csatlakozik a FLOSY-hoz. A megállapodás értelmében az NLF-nek nehézfegyvereit is át kellett adnia a FLOSY katonai parancsnokságának.⁹

A nasszeri vezetéssel szembenálló NLF-erők azonban hamarosan újjászerveződtek. A korábbi egyiptomi támogatás helyett új utánpótlás-forrásokra tettek szert, majd 1966-os nyári kongresszusukon új vezetőséget választottak. Egyértelműen elhatárolódtak az Alexandriai Egyezményben foglaltaktól, sőt októberben a szervezet ádeni tagozata bejelentette, hogy kiválik a mozgalomból, amennyiben nem mondják fel hivatalosan is a FLOSY-val kötött szövetséget. Ez a novemberben megtartott kameri konferencián be is következett. Decemberben létrehozták 15 tagú végrehajtó tanácsukat, melyre válaszul a FLOSY az egyiptomi titkosszolgálat segítségével felállította önálló katonai szárnyát, a PORF-ot (Popular Organisation of Revolutionary Forces – Forradalmi Erők Népi Szervezete). A két szervezet rivalizálása a hatalomért hamarosan polgárháborúba torkollott; és kisebb megszakításokkal 1967 februárjától novemberéig a brit gyarmati uralom elleni küzdelemmel párhuzamosan nyílt fegyveres küzdelmet folytattak egymással elsősorban Ádenben.¹⁰

Az NLF megerősödése (1967)

1967 az NLF általános megerősödésének éve volt. Ennek alapvető okai a következők voltak:

a./ Az NLF nagy népszerűsége tett szert a Dél-Jemen területén sikeresen végrehajtott angol-ellenes akcióival,

b./ A FLOSY az NLF kiválását követően fő figyelmét a kiterjedtebb, szervezettebb harc előkészítésének szentelte. A FLOSY külföldön – főleg a Jemeni Arab Köztársaságban – élő vezetői nem tudták hatékonyan ellenőrizni és irányítani Dél-Jemen területén tartózkodó

⁹ Halliday: *Arabia Without Sultans*, p. 212; Stookey: i.m. p. 63.

¹⁰ Dresch: i.m. p. 111; Halliday: *Arabia Without Sultans*, pp. 213–214; Kour: i.m. p. 98; Little, Tom: *South Arabia: Arena of Conflict*, Frederick A. Praeger, Publishers, New York, 1968, p. 151; Sheth, V. S.: *South Arabia: 1959–1967*, Somaiya Publications PVT. LTD. New Delhi, 1998, pp. 138–139.

fégyveres egységeik tevékenységét, mivel az angolok ellenőrzésük alatt tartották az Észak- és Dél-Jemen közötti határszakaszt, és sikeresen megakadályozták a szomszédos Jemenben kiképzett osztagok beszivárgását, illetve a hadianyag-utánpótlást.¹¹ A FLOSY akcióinak száma ennek köszönhetően lecsökkent, a lakosság körében pedig megnőtt az NLF tekintélye. Utóbbihoz hozzájárult még az is, hogy az NLF vezetői – a FLOSY irányítóival ellentétben – szoros kapcsolatot tartottak fenn a lakossággal; szinte kivétel nélkül Ádenben éltek és onnan irányították a harcot, és ezt a körülményt ki is használták propagandájukban.

c./ Az NLF vezetői 1967 folyamán alapvető feladatuknak a föderáció fégyveres erejének megnyerését tekintették, legismertebb vezetőiket a hadseregen belül végzendő munkára irányították. Ez a tevékenység sikeresnek bizonyult, a FLOSY befolyása a hadseregen belül minimálissá vált, amit a FLOSY vezetői is elismertek.¹²

A Dél-Arábiai Föderáció széthullása (1967 június–szeptember)

Nagy-Britannia 1967 elején még bízott benne, hogy bonyodalmak nélkül tud majd kivonulni Dél-Arábiából úgy, hogy a hatalmat egy baráti kormánynak adhatja át. Ennek megvalósítására májusban Ádenbe küldték Sir Humphrey Trevelyan, korábbi iraki, kairói és moszkvai nagykövetet. Megérkezése után a diplomata hamarosan kinyilvánította London szándékát, miszerint a Dél-Jemeni Föderáció kormányát átalakítva, azt az eljövendő adminisztratív irányítás alapjává tegye meg, és ennek hatékony működéséhez a három nacionalista szervezet vezetőinek támogatását és részvételét kérte. A felhívást Egyiptom Izraeltől elszenvedett vereségének hatására június 20-án a brit külügyminiszter megismételte. A létrejövő állam kormánya számára széles körű támogatást ígért, valamint hangsúlyozta, hogy országának jelenlétét már 1968. január 9-ére fel kívánják számolni a régióban. A SAL elfogadta az ajánlatot, a FLOSY és az NLF azonban egyértelműen elzárkózott attól.¹³

A britek júniusban megkezdték csapataik kivonását az Ádent körülvevő emirátusokból és szultanátusokból. Helyüket az NLF vette át, amely vagy elfogta, vagy emigrációba kényszerítette a Föderáció tagállamainak uralkodóit. Június 20-án fellázadt az államszövetség

¹¹ Az észak-jemeni kormány nem csak az egyiptomi jelenlétnek köszönhetően támogatta a dél-jemeni nacionalistákat, hiszen számai politikai elit felvállalta a korábbi monarchia célkitűzését: a két terület újraegyesítését.

¹² *A dél-jemeni helyzet alakulása*. 1967. november 23. MOL KÜM. Jemen 1967. XIX-J-1-j TÜK 50. d. 70-10/002578/12/1967. – 157/Sz.T./1967.

¹³ Kour: i.m. p. 99; Little: i.m. pp. 168–169.

rendőrsége, dezertáló fegyveres egységei az NLF-hez csatlakoztak. A gyarmati kormány széthullott, a miniszterek elhagyták az országot, amely lényegében vezetés nélkül maradt. Ebben a kritikus helyzetben Ali Muszaid al-Bubakri, a föderáció legfőbb döntéshozó szervének, a Legfelsőbb Tanácsnak az elnöke augusztus 26-án felkérte a hadsereget, hogy vegye át a hatalmat. A főparancsnokság azonban visszautasította az ajánlatot, és felkérték Trevelyant, hogy kezdje meg az egyeztetető tárgyalásokat a FLOSY-val és az NLF-fel.¹⁴

Kahtán as-Saabi, az NLF főtitkára erre válaszul egy szeptember 3-án tartott sajtókonferencián bejelentette, hogy hajlandó a brit főbiztossal találkozni, amennyiben ő előzetesen az NLF-et nyilvánosan is Dél-Arábia népei kizárólagos képviselőjének ismeri el. Ádenben a szervezet vezetői ugyanekkor táviratot intéztek Nasszer elnökhöz is, amelyben közbenjárását kérték az NLF és a FLOSY közötti fegyveres összetűzések megakadályozása érdekében.

Az ügyben Trevelyan főbiztos szeptember 4-én megbeszéléseket folytatott Londonban George Brown külügyminiszterrel és a Külügyminisztérium tisztviselőivel, majd másnap az ádeni rádió útján bejelentette a Dél-Arábiai Föderáció felbomlását, valamint hogy Nagy-Britannia a lakosság képviselőjének ismeri el a nacionalista erőket. Kinyilvánította egyúttal országa készségét az NLF-fel való tárgyalások megkezdésére és, bár nem zárkózott el a többi mozgalom beemelésétől sem, beszéde során következetesen mellőzte a FLOSY név szerinti említését.¹⁵

A kairói tárgyalások (1967 novembere) és a függetlenség elnyerése

A gyarmati kormány bukását követően polgárháborús helyzet alakult ki a Dél-Jemenben; összecsapások törtek ki a FLOSY és az NLF között a nagyobb városokban (Adenben,

¹⁴ A főparancsnokságon tisztában voltak azzal, hogy al-Bubakri ajánlatának elfogadásával azonnal a nacionalista mozgalmak célpontjaivá válnának. Tudatában voltak annak is, hogy a két nacionalista szervezet ekkora már jelentős támogatóbázissal rendelkezett a fegyveres erőkön belül, így féltő volt, hogy az átpolitizálódott hadsereg fellázad ellenük. Little: i.m. pp. 172–173; Trevelyan, Humphrey: *The Middle East in Revolution*, Macmillan and Co. LTD. London, 1970, pp. 242–246.

¹⁵ A brit álláspont kialakításában döntő szerepe volt annak az 1967 szeptemberében az Arab Liga khartúmi értekezletén hozott határozatnak, amely szerint nagy összegű szaúd-arábiai támogatás fejében Kairó kivonja csapatait Észak-Jemenből. Brit kormánykörökben ettől a FLOSY aktivitásának és tekintélyének csökkenését várták, ami lehetővé tette a brit csapatoknak a térségből történő kivonását már a korábban bejelentett határidő – 1968. január 9. – előtt. Az NLF-fel folytatandó tárgyalások mellett szólt az is, hogy a szervezet Egyiptom-ellenes irányvonala jobban megfelelt a britek számára, mint a FLOSY-nak Egyiptomhoz és a köztársasági Jemenhez fűződő szoros kapcsolatai. Bidwell, Robin: *The Two Yemens*, Longman Westview Press, Harlow/Colorado, 1983, p. 189;

Sejk Otmánban, al-Manszúraban és Dár Szaadban). A hadsereg beavatkozásának köszönhetően azonban a két szervezet fegyverszünetet hirdetett, és tárgyalások megindításáról döntött Kairóban.

Az NLF katonai szárnyának tiltakozása ellenére október 7-től kezdetét vette a két mozgalom között a párbeszéd, aminek eredményeként november 1-jén egyezményt írtak alá. Ebben kinyilvánították közös szándékukat az egymás ellen vívott harc beszüntetésére és egy közös küldöttség felállítására a britekkel folytatandó tárgyalásokhoz. Megállapodás született arról is, hogy a két csoport nem ismer el magukon kívül más szervezetet Dél-Arábia képviselőjeként, valamint hogy felújítják a tárgyalásokat a nemzeti egység megteremtésének, az ideiglenes kormány megalakításának és az átmeneti időszakra szóló ideiglenes alkotmány kidolgozásának megvitatására.¹⁶

A jemeni nacionalista körök számítását keresztülhúzta, hogy november 2-án Brown külügyminiszter a brit parlamentben ismertette Ádennek kapcsolatos új javaslatát, melynek értelmében 1968 januárja helyett már a hónap második felére be kívánták fejezni a brit csapatok régióból történő kivonását. A bejelentés másnapján újabb, négy napig tartó fegyveres összecsapás tört ki Ádenben a FLOSY és az NLF szimpatizánsai között, mely végül utóbbiak győzelmét eredményezte.¹⁷

November 7-én került sor a Föderáció fegyveres erejének (Szövetségi Hadsereg) – amely e naptól kezdve „a Megszállt Dél-Jemen Arab Fegyveres Erőinek” nevezte magát – és az NLF közötti megegyezésre, s az előbbi felkérte a brit hatóságokat az NLF-fel való tárgyalások megkezdésére. Ezzel párhuzamosan a hadsereg egységei még aznap tüzérségi támadást intéztek a FLOSY központja ellen al-Manszúraban, vezetőit pedig száműzetésbe kényszerítették. Másnap az NLF vezetősége Ádenben kihirdette, hogy az egész ország felett átvette az ellenőrzést.

November 11-én az NLF levelet intézett Brown külügyminiszterhez, melyben kérte, hogy Nagy-Britannia ismerje el törvényes hatalomnak a szervezetet, s kezdje meg vele a függetlenségről szóló tárgyalásokat. A brit külügyminiszter három nappal később kelt válaszában hangsúlyozta, hogy kormánya kész eleget tenni a szervezet kérésének, ugyanakkor november 30-ára tűzték ki az utolsó brit katonai erők kivonásának határidejét.¹⁸ Az NLF ekkor

Halliday, Fred: *Revolution and Foreign Policy: The Case of South Yemen 1967–1987*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, pp. 10–11; Trevelyan: i.m. pp. 246–249.

¹⁶ Little: i.m. pp. 178–179; Trevelyan: i.m. pp. 254–255.

¹⁷ Ledger: i.m. pp. 197–198, 205–207.

¹⁸ A brit csapatok határidő előtti kivonásában szerepet játszott Szallál észak-jemeni elnök leváltása és kormányának november 5-i átalakítása.

nyilvánosságra hozta, hogy ideiglenes kormányt alakított, és as-Saabi személyében kijelölte a független Dél-Arábia leendő elnökét is.

Genfben november 21-29-e között zajlottak az egyeztetések a Lord Shackleton tárca nélküli miniszter vezette angol küldöttség és az as-Saabi által irányított NLF-delegáció között. A megbeszélések eredményeként megállapodás jött létre a két fél között a függetlenség megadásának pontos időpontját, illetve annak feltételeit tekintve, Nagy-Britannia egyúttal vállalta, hogy 1967. december 1-je után még hat hónapig polgári és katonai célokat szolgáló segínyt nyújt a Dél-Jemeni Népi Köztársaságnak.¹⁹

Az angolok a tárgyalás folyamán következetesen mellőzték a FLOSY képviselőit azzal a céllal, hogy korlátozzák és ne engedjék a térségben tovább terjedni az őket támogató nasszerista politika befolyását. Az ország lakosságának döntő többsége ekkor már ugyancsak az NLF-et támogatta, sőt, pártjára állt még a nagy befolyással rendelkező Ádeni Szakszervezeti Szövetség is.

November 29-én az utolsó brit egységek is elhagyták Ádent. Másnap a korábbi brit koronagyarmat, a hátországát képező 20 szultánátus és sejkiség, valamint három korábbi hercegség elnyerte függetlenségét.

Az új állam a Dél-Jemeni Népi Köztársaság hivatalos nevet vette fel, amelynek elnökévé az NLF as-Saabit nevezte ki. Megbízatása két évre szólt, ez idő alatt elő kellett készíteni az általános parlamenti választásokat. Az elnök 11 tagú kormányt alakított, amelyben a miniszterelnöki posztot, illetve a fegyveres erők legfelsőbb parancsnoki tisztségét megtartotta magának.

A FLOSY – amellett, hogy hangoztatta, tovább folytatja a küzdelmet Dél-Arábia valódi függetlenségének kivívásáért – a kialakult helyzetben a politikai, diplomáciai erőfeszítésekre helyezte a hangsúlyt, célul tűzve azt, hogy biztosítsa az arab államok, valamint a szocialista országok támogatását (az arab országok közül csak Szíria helyezkedett egyértelmű, FLOSY-párti álláspontra). A mozgalom vezetői a konfliktussal kapcsolatban kérték az Arab Liga soron kívüli összehívását, ám erre, elsősorban a szaúd-arábiai álláspontnak köszönhetően nem került sor.²⁰

¹⁹ Halliday: *Revolution and Foreign Policy*, pp. 11–14, Little: i.m. pp. 179–180; Trevelyan: i.m. pp. 259–262.

²⁰ Fejszál szaúd-arábiai király szerette volna elérni, hogy a dél-jemeni helyzet rendezésébe, majd az ország függetlensége után kinevezésre kerülő kormányba vonják be a nacionalista szervezetek mellett a Dzsiddába menekült dél-arábiai uralkodókat is. *A dél-jemeni helyzet alakulása*. 1967. november 23. MOL KÜM. Jemen 1967. XIX-J-1-j TÜK 50. d. 70-10/002578/12/1967. – 157/Sz.T./1967.

December 12-én Dél-Jement felvették az ENSZ-be a világszervezet 123. tagjaként, s ugyanaznap 14. tagállamként az Arab Ligába is. A függetlenség kikiáltása után megalakult új kormányt az összes arab ország elismerte, őket követték a szocialista országok, valamint a vezető nyugati országok, köztük az USA is.

Összefoglalás

A Dél-Arábia függetlenségéért küzdő nacionalista szervezetek tevékenységére jelentős hatással volt az őket támogató országok politikája. A FLOSY-t sokan egyszerűen Egyiptom eszközének tekintették, míg a SAL elsősorban a szaúdi támogatásnak köszönhetőe létét. A két csoport a külföldi segítség mellett – vagy éppen ezért – sem tudott helyi szinten jelentős támogatóbázist kiépíteni. Velük szemben az önállóságára kényesen vigyázó NLF képes volt a dél-jemeni törzsek és városok megszólítására és szervezőmunkájának köszönhetően végül még a fegyveres erők tagjait is sikerült a saját oldalára állítani.

Ki kell azonban hangsúlyoznunk azt is, hogy az NLF győzelmét elsősorban nem a dél-arábiai belpolitikai helyzet, hanem külső tényezők összhatása – főleg Nagy-Britannia és Egyiptom a térségből történő kivonulása után keletkező hatalmi vákuum – tette lehetővé 1967-ben. Nagy-Britannia ugyanis – elsősorban anyagi megfontolások miatt – már akkor kinyilvánította szándékát a régióban birtokolt pozícióinak feladására, amikor az NLF még nem lett volna képes a hatalom megszerzésére és megtartására.

A függetlenségi folyamat Egyiptomnak a hatnapos háborúban elszenvedett veresége után gyorsult fel, amikor is az egyiptomi katonaságnak a Jemeni Arab Köztársaságból történő kivonásával megszűnt a veszély, hogy Dél-Arábia nasszerista befolyás alá kerül. Kairó ez irányú kudarcának további következményeként az NLF-fel rivális FLOSY elveszítette addigi legfőbb támogóját és bázisait Észak-Jemenben, ennek köszönhetően pedig az NLF és a Szövetségi Hadsereg rövid időn belül felszámolta dél-jemeni pozícióit is. Így 1967 novemberére a britek számára nem maradt más alternatíva, minthogy az NLF-fel kössék meg a térség jövőjéről szóló megállapodást.